

**ZAMONAVIY ARAB OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING
LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI****Ibrohimov Sirojiddin Najmiddin o'g'li**

O'zDJTU 2- bosqich magistratura talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15558868>

Annotatsiya. Mazkur maqolada arab ommaviy axborot vositalarida maqola sarlavhalaridan namunalar keltirilgan, shuningdek ularning o'zbek tilidagi tarjimalari ham beriladi. Ushbu maqolada o'quvchi uchun tarjima mahoratini oshirishga yordam beradigan ba'zi so'zlarning lug'aviy ma'nolari ham keltirib o'tiladi. Keltiriladigan maqola orqali O'zbekiston tarjimashunosligi rivoji uchun ma'lum darajada hissa qo'shiladi.

Kalit so'zlar: arab tili, o'zbek tili, maqola, sarlavha, so'zboshi, ommaviy axborot vositalari, zamonaviy texnologiya, lug'aviy ma'nolar.

Аннотация. В данной статье рассмотрены образцы заголовков информационных сообщений в арабских СМИ, а также проанализированы их переводы на узбекский язык. Кроме этого, в статье также проанализированы словарные значения некоторых терминов, что поможет читателю улучшить свои навыки их перевода. Представленная статья в определенной степени должна способствовать развитию науки переводоведения в Узбекистане.

Ключевые слова: арабский язык, узбекский язык, статья, заголовки, предисловие, средства массовой информации, современные технологии, словарные значения.

Abstract. This article provides examples of article titles in the Arabic media, as well as their Uzbek translations. This article also provides the dictionary meanings of some words that will help the reader to improve his translation skills. The cited article contributes to the development of translation studies in Uzbekistan to a certain extent.

Key words: Arabic language, Uzbek language, article, title, preface, mass media, modern technology, dictionary meanings.

Mustaqillikka erishilgach, respublikamizda xorijiy tillarni o'rganish va tarjimashunoslik sohalariga jiddiy e'tibor qaratilib, soha rivoji yo'lida keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Bu yo'nalishda olib borilayotgan ishlarning takomillashuvida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2021-yil 19-mayda chiqarilgan PQ-5117-sonli "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari tog'risida"¹ qarori muhim ahamiyat kasb etdi.

So'nggi yillarda mamlakatimizning xalqaro maydondagi roli va obro'si tobora rivojlanib borishi natijasida arab mamlakatlari bilan savdo-iqtisodiy, ijtimoiy, qishloq xo'jaligi, kimyo-texnologiya, diniy-ma'rifiy va shuningdek, bir qator sohalarda amalga oshirilayotgan hamkorlik ko'lami kengayib bordi. Mamlakatimiz ko'plab arab davlatlari bilan diplomatik munosabatlar o'rnatish ustida samarali faoliyat olib bormoqda. Bu esa bugungi kun arab tilshunosligi va tarjimashunosligi tadqiqotchilari zimmasiga muhim mas'uliyat yuklaydi. Ushbu keng ko'lamli diplomatik munosabatlar arab tarjimashunosligi rivoji uchun muhim rol o'ynamoqda. Bu esa tadqiqotchilar oldida arab ommaviy axborot vositalari uslubiyatining o'ziga xosligi va uning arab-o'zbek tillari chog'ishtirma tarjimashunosligi va tilshunosligidagi talqinini o'rganishdek ustuvor vazifa kasb etmoqda. Maqolada arab ommaviy axborot vositalari maqola sarlavhalarining ifodalanishi va uning o'zbek tilidagi talqini borasida fikr yuritiladi.

¹ <https://lex.uz/docs/-5426736>

Shuningdek, ushbu maqola Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi 2020-yil 29-oktabrdagi 6097-sonli Prezident farmoni² ijrosini ta'minlashga muayyan darajada xizmat qiladi.

Zamonaviy tarjima nazariyalarida maqsadga yo'naltirilgan (funktionalist) yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etadi. Hans Vermeer tomonidan ishlab chiqilgan Skopos nazariyasi (Skopostheorie) tarjimaning asosiy maqsadi – uning funksiyasi ekanligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv arab matbuoti tarjimasi uchun ayniqsa dolzarb, chunki matnlar ko'pincha ma'lum bir ijtimoiy yoki siyosiy funktsiyani bajaradi.³ Masalan, “المتحدث الرسمي باسم الحكومة” iborasi so'zma-so'z “hukumatning rasmiy vakili” deb tarjima qilinadi. Ammo bu ibora matn kontekstiga qarab “hukumat matbuot kotibi” yoki “vakil” tarzida funksional tahlil asosida tarjima qilinadi. Demak, tarjimada so'zning sintaktik ko'rinishi emas, balki uning diskursiv va ijtimoiy rolini anglash muhimdir. Kognitiv yondashuv tarjimonning tafakkur jarayoniga e'tibor qaratadi. Ya'ni tarjima faqat til kodlarini almashtirish emas, balki axborotni kodlash va dekodlashda insonga xos ong jarayonlari ishtirokini anglatadi. Bu uslub tarjima qilishda kontekstual izlanish, fikrlar zanjiri, assotsiatsiyalar va evristik mulohazalarni o'z ichiga oladi (Shuttleworth & Cowie, 1997). Bu yondashuvdan foydalangan holda tarjimon matnning ma'no qatlamlarini bir necha darajada tahlil qiladi:

- Yuzaki (literal) ma'no;
- Pragmatik ma'no;
- Konnotativ (qo'shimcha) ma'no.⁴

Arab tilidagi “أعلن مصدر مسؤول” jumlasini yuzaki tarjimada “mas'ul shaxs ma'lum qildi” bo'lishi mumkin. Ammo o'zbek jurnalistik uslubida bu “rasmiy manba ma'lumotiga ko'ra” tarzida ifodalanadi. Bu kognitiv yondashuv asosida turgan tarjimadir. Tarjimoni madaniy voqeliklararo ko'prik sifatida talqin etuvchi yondashuvlar ham zamonaviy tarjima nazariyasining muhim qismini tashkil etadi. Bu nazariya tarjimoni faqat til o'zgarishi emas, balki madaniyatlararo transfer deb hisoblaydi. Arab tilida keng qo'llaniladigan diniy, ijtimoiy va siyosiy terminlar tarjimada turlicha ifoda topadi. Misol: “خادم الحرمين الشريفين” — bu ibora so'zma-so'z tarjimada “Muqaddas ikki masjid xizmatchisi” degan ma'noni bildiradi. Biroq bu ibora aslida Saudiya Arabistoni podshohining rasmiy unvoni bo'lib, uni o'zbek tilida “Saudiya Arabistoni podshohi” tarzida ekvivalent holda berish mantiqan to'g'riroq hisoblanadi.

Arab tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda ko'plab arab so'zlarining **ko'p ma'noliligi (polysemy)** va **sifat jihatidan yaqin bo'lgan sinonimlar** mavjudligi tarjimon uchun ma'lum muammolarni keltirib chiqaradi. Masalan, arab tilidagi “أعلن” fe'li — kontekstdan kelib chiqqan holda “ma'lum qildi”, “e'lon qildi”, “bayon etdi”, “bildirdi” kabi turli ekvivalentlarga ega bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda tarjimon **kontekstual semantik tahlil** asosida so'zning ma'nosini aniqlashi lozim.⁵ Siyosiy va iqtisodiy matnlarda terminologik jihatdan yangi atamalar tez-tez paydo bo'ladi.

Masalan, “Asr kelishuvi” degan ibora (arab tilida “صفقة القرن”) AQShning Yaqin Sharq siyosatiga doir termin sifatida paydo bo'lgan va keng ommalashgan. Bu kabi atamalarni o'zbek tilida aniq va tushunarli shaklda ifodalash tarjimon uchun alohida mas'uliyat yuklaydi. Arab tilidagi ommaviy axborot matnlarida metaforik iboralarga ham ko'p uchraladi.

² <https://lex.uz/docs/5073447>

³ Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.

⁴ Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.

⁵ Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.

Masalan, “Yangi sovuq urush” (arabcha: "حرب باردة جديدة") iborasi geosiyosiy ziddiyatlarni obrazli tarzda ifodalaydi. Bu esa matn ohangini kuchaytiradi va o'quvchiga voqealarning keskinligini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bugungi kunimiz zamonaviy texnologiyalar asriga aylanib ulgurdi va o'quvchilar uchun an'anaviy gazeta va jurnallar o'z ahamiyatini yo'qotib borayotganini ta'suf bilan aytamiz, ammo shu vaqtning o'zida ommaviy axborot vositalarining elektron ko'rinishi keng tarqalmoqda. Shu imkoniyatdan foydalangan holda o'quvchilarning e'tiborini jalb qilishga, ularni OAV dan uzilib qolmasligiga alohida ahamiyat berilishi kerak. Bu kishidan turli mutaxassisliklarni talab qiladi. Tarjima jarayonida so'z tanlovi va uning semantik mazmunini to'g'ri ifodalash tarjimaning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Ayniqsa, matbuot xabarlarida qo'llaniladigan terminlar, lavozim nomlari, sarlavhalar va iqtiboslar tarjima qilinayotganda **leksik va semantik moslik** muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarjimon, bir tomondan, asl matnning lug'aviy va grammatik tizimini hisobga olishi, ikkinchi tomondan, o'zbek tilining uslubiy va semantik xususiyatlariga moslashgan holda tarjimani amalga oshirishi lozim.

REFERENCES

1. https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/horijiy_tillarni_urganish_yangi_darajaga_olib_chiqiladi3
2. <https://lex.uz/docs/5073447>
3. <https://dunyo.info/uz/mir-ob-uzbekistane/ozbekiston-va-saudiya-arabistoni-mamlakatimizning-zhahon-savdo-tashkil>
4. <https://www.annahar-news.com/news/single/4605>
5. https://dunyo.info/uz/about_uzb/Saudiya-Arabistoni-ommaviy-axborot-vositalari-Ozbekiston-haqida
6. <https://alharir.info>
7. <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar>
8. <https://dunyo.info/uz/mir-ob-uzbekistane>
9. https://uz.wikipedia.org/wiki/Islom_hamkorlik_tashkilotining_Islom_sammiti
10. <https://mfa.uz/uz/press/news/2022/ozbekiston-va-yunesko-ortasidagi-hamkorlik-masalalari-muhokama-qilindi---32373>
11. <https://ar.wikipedia.org>